

Πειραματικό Λύκειο Πάτρας

Μάθημα: Project

Θέμα: Ορησκεία και Αθλητισμός

Τμήμα: Α'1 και Α'2

Ομαδική εργασία

Υπεύθυνοι καθηγητές: Μιχαλοπούλου Μαρία, Παυλάκης Ιωάννης

Σχολικό έτος: 2012-2013

Β' ΤΕΤΡΑΜΗΝΟ

Ομάδα

---

1. Πολίτης Σπύρος
2. Μπότσαρη Νικαέλλα
3. Παναγόπουλος Πέτρος
4. Παπαδόπουλος Αλέξης
5. Φωτόπουλος Νίκος

Ερευνητικό υποερώτημα

«Τελετουργικό των Ολυμπιακών αγώνων τότε και σήμερα»

Περιεχόμενα

---

1. Περίληψη.....
2. Εισαγωγή.....
3. Κυρίως Θέμα.....
  - i. Σύντομη Ιστορική Αναδρομή Ολυμπιακών Αγώνων.....
  - ii. Τελετουργικά Αρχαίων Ολυμπιακών Αγώνων...
  - iii. Τελετουργικά σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων.....
4. Επίλογος.....
5. Βιβλιογραφία.....

Περίληψη

Οι Ολυμπιακοί Αγώνες στην Αρχαιότητα αντανακλούν τον πολιτισμό των αρχαίων Ελλήνων. Αν και ανήκουν σε μια άλλη εποχή, έδωσαν την έμπνευση για την καθιέρωση των σημερινών Ολυμπιακών Αγώνων και αποτέλεσαν πρόσφορο έδαφος για συζητήσεις και συγκρίσεις. Ήταν η λαμπρότερη θρησκευτική και αθλητική εκδήλωση του αρχαίου ελληνικού κόσμου. Είχαν μεγάλη φήμη και κύρος και προσέλκυαν πλήθος αθλητών και θεατών.

Εισαγωγή

Οι Ολυμπιακοί Αγώνες είναι αθλητική διοργάνωση πολλών αγωνισμάτων που γίνεται κάθε τέσσερα χρόνια. Η καταγωγή των αγώνων είναι η Αρχαία Ελλάδα, και έχουν αναβιωθεί από τον Γάλλο βαρόνο Πιέρ ντε Κουμπερτέν στα τέλη του 19ου αιώνα. Οι Αγώνες της Ολυμπιάδας, γνωστοί και ως Θερινοί Ολυμπιακοί, τελούνται κάθε τέσσερα χρόνια από το 1896 και μετά, με εξαίρεση τις χρονιές κατά τη διάρκεια των Παγκόσμιων πολέμων. Το 1924 άρχισαν ειδικοί Ολυμπιακοί Αγώνες, οι Χειμερινοί Ολυμπιακοί, για χειμερινά αθλήματα. Από το 1994 οι χειμερινοί αγώνες δεν γίνονται πια την ίδια χρονιά με τους Θερινούς Ολυμπιακούς.

Κυρίως Θέμα

Σύντομη Ιστορική Αναδρομή των Ολυμπιακών Αγώνων

Ο πρώτος καταγεγραμμένος εορτασμός των Ολυμπιακών Αγώνων στην αρχαιότητα ήταν στην Ολυμπία, το 776 π.Χ. Είναι σχεδόν σίγουρο ότι αυτή δεν ήταν και η πρώτη φορά που γίνονταν οι Αγώνες. Τότε οι Αγώνες ήταν μόνο τοπικοί και διεξαγόταν μόνο ένα αγώνισμα, η κούρσα του [[Στάδιο (άθλημα)|σταδίου].

Από το 776 π.Χ. και μετά οι Αγώνες, σιγά-σιγά, έγιναν πιο σημαντικοί σε ολόκληρη την αρχαία Ελλάδα φτάνοντας στο απόγειο τους κατά τον πέμπτο και έκτο αιώνα π.Χ. Οι Ολυμπιακοί είχαν επίσης θρησκευτική σημασία αφού γίνονταν προς τιμή του θεού Δία, του οποίου το τεράστιο άγαλμα στεκόταν στην Ολυμπία. Ο αριθμός των αγωνισμάτων έγινε είκοσι και ο εορτασμός γινόταν στην διάρκεια μερικών ημερών. Οι νικητές των αγώνων θαυμάζονταν και γίνονταν αθάνατοι μέσα από ποιήματα και αγάλματα. Το έπαθλο για τους νικητές ήταν ένα στεφάνι από κλαδιά ελιάς.

Οι Αγώνες σιγά σιγά έχασαν την σημασία τους όταν οι Ρωμαίοι κατέλαβαν την Ελλάδα και όταν ο Χριστιανισμός έγινε η επίσημη θρησκεία της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, οι Ολυμπιακοί θεωρούνταν πια σαν μία παγανιστική γιορτή, και το 393 μ.Χ. ο αυτοκράτορας Θεοδόσιος απαγόρευσε την διεξαγωγή τους. Με αυτό τον τρόπο τελείωσε μια περίοδος χιλίων χρόνων κατά την οποία οι Ολυμπιακοί διεξάγονταν συνέχεια κάθε τέσσερα χρόνια. Μετά, όμως από την αρχική επιτυχία, οι Ολυμπιακοί είχαν σοβαρά προβλήματα. Στους εορτασμούς στο Παρίσι (1900) και στο Σεντ Λούις (1904) οι αγώνες επισκιάστηκαν από τις διεθνείς εκθέσεις στις οποίες είχαν περιληφθεί. Οι επόμενοι Μεσολυμπιακοί Αγώνες έγιναν το 1906 για να γιορτάσουν τα δέκατα γενέθλια των αγώνων. Αν και είχαν διοργανωθεί από την ΔΟΕ, μια μετέπειτα απόφαση της κήρυξε ότι δεν ήταν επίσημοι Ολυμπιακοί αγώνες. Οι αγώνες του 1906 όμως ξανά προσέλκυσαν ένα μεγάλο αριθμό από παγκόσμιες συμμετοχές. Το 1904 το

80% των συμμετοχών ήταν Αμερικάνοι αθλητές και σηματοδοτούν την αρχή της ανάπτυξης των αγώνων σε δημοσιότητα και μέγεθος.

Τελετουργικά Αρχαίων Ολυμπιακών Αγώνων

Έχει σημασία ότι οι πρώτοι αγώνες των Ελλήνων ήταν πολεμικοί και επιτάφιοι. Αναπόσπαστο κομμάτι μιας θρησκείας ηρωολατρικής. Οι Ολυμπιακοί αγώνες ήταν ουσιαστικά μία τελετή και όχι μια γιορτή. Η διαφορά είναι ότι η θρησκευτική τελετή έχει ένα πιο βαθύ εσωτερικό νόημα που γίνεται κατανοητό μόνο μέσα από αυτή την ειδική γλώσσα της ψυχής. Ο σκοπός της τελετουργίας είναι να υψώνει την συνείδηση στο επίπεδο του Μύθου, πάνω από τον συμβατικό χρόνο.

Οι πραγματικοί Ολυμπιακοί αγώνες, είναι ένα είδος τελετής του ανθρώπου - αγωνιστή. Είναι η διάπλαση του Ιπποτικού ιδεώδους που εκφράζεται στην ζωή και στον πόλεμο. Είναι η τελετουργική κορύφωση μίας τετραετούς σωματικής και ψυχικής προετοιμασίας. Είναι η διαμόρφωση του ανθρώπινου τύπου, που η ανθρωπότητα θαύμασε τόσο στον Μαραθώνα και στις Θερμοπύλες, όσο και στην καθημερινή ζωή.

Αρχικά οι Ολυμπιακοί αγώνες διαρκούσαν μια ημέρα μόνο. Αργότερα, το πρόγραμμα διευρύνθηκε και εμπλουτίστηκε με πλήθος αθλημάτων και πανηγυρικών εκδηλώσεων που συνόδευαν την εορτή, διάρκειας πέντε ημερών, στην οποία συνέρρεε πλήθος αθλητών και θεατών. Ο Πausanias αναφέρει ως αιτία την διεξαγωγή των 77ών Ολυμπιακών αγώνων (472 π.Χ.), όταν η αρματοδρομία και το πένταθλο είχαν αργοπορήσει τόσο πολύ, που το παγκράτιο άρχισε καθυστερημένα και διήρκεσε μέχρι τις νυκτερινές ώρες, με αποτέλεσμα να νικήσει ο Αθηναίος Καλλίας. Τότε αποφασίστηκε η πολυήμερη διεξαγωγή των αγώνων και καθιερώθηκε το πενθήμερο πρόγραμμα ως εξής. Οι τελετές άρχιζαν την 11η ημέρα του μήνα και διαρκούσαν μέχρι την 15η ημέρα, έτσι ώστε η νύχτα της τέταρτης μέρας των αγώνων να λούζεται στο φως της πανσέληνου. Σύμφωνα με το σημερινό ημερολόγιο η έναρξη των αγώνων γίνονταν περίπου στα τέλη Ιουνίου, αρχές Ιουλίου. Η πρώτη ημέρα ήταν αφιερωμένη στους θεούς. Η σημαντικότερη εναρκτήρια σπονδή ήταν προς τιμή του Ολυμπίου Διός, και γινόταν από εκπροσώπους της πόλης της Ήλιδας. Ακολουθούσε ο όρκος των αθλητών, προπονητών και ελλανοδικών (δηλαδή των διαιτητών που θα έκριναν τα αποτελέσματα των αγώνων), κατά τον οποίο γινόταν θυσία, ενώ οι διαιτητές έβγαζαν λόγο απευθυνόμενοι στους αγωνιστές.

Όσο για τους ανήλικους νέους που έπαιρναν μέρος, ορκίζονταν οι πατέρες ή οι πιο μεγάλοι αδελφοί τους. Επίσης, οι αθλητές και τα άλογα εξετάζονταν για να κριθεί η συμμετοχή τους και για να κληρωθούν στις ομάδες που θα έπαιρναν μέρος. Το πρόγραμμα της πρώτης ημέρας κατέληγε σε γενική φαγοπότη γνωριμίας ενώ την ίδια μέρα γινότανε και η ευγενική άμιλλα για την ανάδειξη των καλύτερων κηρύκων και σαλπικτών. Αυτοί που κέρδιζαν, λάβαιναν το τιμητικό προνόμιο ν' αναγγέλουν και να εκφωνούνε τα ονόματα των Ολυμπιονικών την ώρα των βραβείων. Την πρώτη μέρα των αγωνισμάτων, πριν από τα χαράματα γέμιζαν οι κερκίδες, αφού με τις πρώτες ηλιαχτίδες ξεκινούσαν τα πρώτα αγωνίσματα. Τη δεύτερη, τρίτη και τέταρτη μέρα των αγώνων διεξάγονταν τα αγωνίσματα, ενώ η τελευταία μέρα ήταν αφιερωμένη στις τελετές, πομπές και στις θυσίες στους θεούς. Την τελευταία μέρα των Ολυμπιακών αγώνων γινόταν η απονομή των στεφάνων. Ένας νεανίας έκοβε με χρυσό ψαλίδι τα κλαδιά της ελιάς από το ιερό δέντρο. Με την απονομή του στεφανιού αναγκέλονταν το όνομα του αθλητή, μαζί με αυτό του πατέρα του και της πατρίδας του και γινόταν αθάνατο σε όλες τις τότε Ελληνικές πόλεις. Οι νικητές έδιναν δώρα στους θεούς, καθένας με τις δυνατότητές του για να τους ευχαριστήσουν για την υψηλότερα των τιμών. Ακολουθούσαν πομπές και γενικό φαγοπότη, συνοδευόμενο από τραγούδι και μουσική, τα «επινίκια».

Οι Αγώνες διεξάγονταν το καλοκαίρι και οργανώνονταν έτσι ώστε η Πανσέληνος να φωτίζει τους εορτασμούς κατά την Τρίτη νύχτα.

Το πρόγραμμα της Ολυμπίας είχε ως εξής:

Ημέρα 1^η: Πρωί:

- Όρκος
- Διαγωνισμοί αγγελιοφόρων και σαλπικτών
- Διαγωνισμοί τρεξίματος, πάλης και πυγμαχίας για νέους
- Προσευχές και θυσίες στην Άλτι , σύσκεψη από μάντεις

Απόγευμα:

- Εκφώνηση λόγου από φιλοσόφους, ποιητές και ιστορικούς. Γύρος της Αλτίδος .

Ημέρα 2^η: Πρωί:

Πομπή στον ιππόδρομο από τους διαγωνιζόμενους στα ιππικά αθλήματα. Αρματοδρομίες και ιπποδρομίες.

Απόγευμα : Πένταθλο

Βράδυ:

- Νεκρώσιμες τελετουργίες προς τιμήν των Πελόπων .
- Πομπή των θυμάτων γύρω από την Άλτι.
- Ωδή των νικηφόρων ύμνων.

Ημέρα 3^η: Πρωί: Πομπή των ελλανοδίκων των αντιπροσώπων των διαγωνιζόμενων προς θυσία ζώων στο Μεγάλο Βωμό.

Απόγευμα: Αγώνες τρεξίματος

Βράδυ: Δημόσιο δείπνο στο Πρυτανείο . τιμώντας το Δία.

Ημέρα 4^η: Πρωί: Αγώνες πάλης

Μεσημέρι: Αγώνες πυγμαχίας και παγκρατίου(τα οποία είναι αθλήματα μάχης χωρίς όπλα που όλα επιτρέπονταν)

Απόγευμα: Οπλιτόδρομος (αγώνες τρεξίματος ,όπου οι αθλητές έτρεχαν γυμνοί εκτός από τους οπλίτες οι οποίοι φορούσαν ασπίδα, περικνημίδες και κράνος).

Ημέρα 5^η: Όλη μέρα: Πομπή των επισκεπτών προς το ναό του Δία , για τη στέψη από τους διαιτητές (ελλανοδίκες) με γιρλάντες αγριελιάς (κότινοι). Ημέρα φαγοποτιού και αγαλίαςης.

Μέχρι το 632 π.Χ. οι αγώνες διαρκούσαν 1-3 ημέρες, μετά τον 5^ο αιώνα κι έπειτα η διάρκειά τους επεκτάθηκε στις 5 ημέρες. Αυτό άλλαξε και πάλι κατά την αλλαγή της χιλιετίας και επεκτάθηκε ακόμη περισσότερο στις 7 ημέρες. Οι απόψεις πάντως δίστανται όσο αναφορά το

πρόγραμμα. Τα προγράμματα έγιναν γνωστά χάρις σε αποσπάσματα του Φιλόστρατου, του Πausανία, του Πλούταρχου και του Λουκιανού.

Σύγχρονοι Ολυμπιακοί Αγώνες

Τελετές Έναρξης

Η τελετή έναρξης των Ολυμπιακών Αγώνων θεωρείται πλέον ως η μεγαλύτερη γιορτή κάθε 4 χρόνια. Κάθε πόλη που τους φιλοξενεί, μέσα από αυτή προσπαθεί να περάσει την ιστορία της στον υπόλοιπο κόσμο. Έχει πλέον καθιερωθεί οι τελετές να γίνονται Παρασκευή πριν το πρώτο Σαββατοκύριακο των Αγώνων.

Το πρωτόκολλο που ακολουθεί την τελετή είναι αυστηρό και θα το συναντήσουμε παντού το ίδιο. Έτσι:

- Ο Πρόεδρος της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής ΔΟΕ μαζί με τον πρόεδρο της Οργανωτικής Επιτροπής, υποδέχονται τον αρχηγό του κράτους που τους διοργανώνει μέσα στο στάδιο.
- Η παρέλαση των αθλητών. Πριν από κάθε αποστολή προηγείται μια ταμπέλα με το όνομα της συμμετέχουσας χώρας και η σημαία της. Η παρουσίαση γίνεται σύμφωνα με το αλφάβητο της διοργανώτριας χώρας. Εξαιρέση αποτελούν η Ελλάδα που πάντα εισέρχεται πρώτη στο στάδιο και η διοργανώτρια χώρα που εισέρχεται τελευταία.
- Ο λόγος του προέδρου της Οργανωτικής Επιτροπής, πάντα τελειώνει με την φράση "I have the honour of inviting ..., President of the International Olympic Committee, to speak."
- Ο λόγος του προέδρου της ΔΟΕ, πάντα τελειώνει με την φράση, , "I have the honour of inviting ... (the Head of State) to proclaim open the Games of the... Olympiad of the modern era."

- Ο αρχηγός του κράτους που κυρήττει την έναρξη των αγώνων λέγοντας στην μητρική του γλώσσα τα παρακάτω "I declare open the Games of ... (name of City) celebrating the ... Olympiad of the modern era." (πχ Κυρησσω την έναρξη των Ολυμπιακών Αγώνων της Αθήνας και τον εορτασμό της 28ης Ολυμπιάδος της σύγχρονης εποχής).
- Η Ολυμπιακή σημαία και ο Ολυμπιακός Ύμνος. Κατά την διάρκεια του Ολυμπιακού ύμνου, η σημαία εισέρχεται (οριζόντια) στο στάδιο και υψώνεται σε ιστό μέσα σε αυτό.
- Η Ολυμπιακή Λαμπαδηδρομία και το άναμμα του βωμού. Αθλητές φέρνουν την Ολυμπιακή φλόγα μέσα στο στάδιο και δίνοντας ο ένας στον άλλον την δάδα τελικά ανάβουν τον βωμό.
- Ο όρκος των αθλητών και των κριτών.
- Απελευθέρωση περιστεριών (σημ. Μετά τους Ολυμπιακούς της Σεούλ το 1988 και τα περιστέρια που κάηκαν επειδή κάθισαν στον βωμό, ακολουθείται πιο ελεύθερο πρωτόκολο. Στην Ατλάντα παιδιά κρατούσαν κοντάρια που πάνω είχαν χάρτινα περιστέρια, στην Αθήνα παιδιά με κλαδιά ελιάς εισήλθαν στο στάδιο).
- Ο ύμνος της διοργανώτριας χώρας
- Το καλλιτεχνικό πρόγραμμα.

Τελετές Λήξης

Η τελετή λήξης σε αντίθεση με αυτή της έναρξης έχει έναν πιο χαλαρό χαρακτήρα.

Κύρια σημεία της είναι:

- Καλλιτεχνικό πρόγραμμα
- Η είσοδος των σημαίων των χωρών που συμμετείχαν. Συνήθως μπαίνουν όλες μαζί, αλλά στην κορυφή της πομπής βρίσκονται οι σημαίες της διοργανώτριας χώρας, της επόμενης χώρας που θα τους διοργανώσει αλλά και της Ελλάδας.

- Η είσοδος των αθλητών που συμμετείχαν. Αυτή δεν γίνεται με κάποια σειρά, αλλά μπερδευμένα.
- Η ανάκρουση των Εθνικών Ύμνων της Ελλάδας (ως φόρος τιμής για την χώρα που γέννησε τους Αγώνες-καθιερώθηκε το 1928), της χώρας που διοργανώθηκαν και της χώρας που θα διοργανωθούν οι Αγώνες.
- Η είσοδος της Ολυμπιακής σημαίας της Αμβέρσας. Την φέρνει μέσα στο στάδιο ο δήμαρχος της διοργανώτριας πόλης, ο οποίος την παραδίδει στον πρόεδρο της ΔΟΕ.
- Η παράδοση της Ολυμπιακής σημαίας στην επόμενη διοργανώτρια πόλη. Ο πρόεδρος της ΔΟΕ την παραδίδει στον δήμαρχο της πόλης.
- Η παρουσίαση ενός μικρού καλλιτεχνικού δρόμενου από την επόμενη διοργανώτρια πόλη.
- Ο Πρόεδρος της ΔΟΕ κηρύσσει την λήξη των Ολυμπιακών Αγώνων και καλεί όλη την νεολαία της γης να συγκεντρωθεί στην επόμενη διοργανώτρια πόλη και τον εορτασμό των Αγώνων της Ολυμπιάδας.
- Το σβήσιμο της Ολυμπιακής φλόγας στον βωμό.
- Καλλιτεχνικό πρόγραμμα.

Αφή της φλόγας

Δρομέας μεταφέρει την Ολυμπιακή φλόγα.

Η **Ολυμπιακή Φλόγα** είναι ένα σύμβολο των Ολυμπιακών Αγώνων. Είναι αναπαράσταση της κλοπής της φωτιάς του Δία από τον Προμηθέα, και οι ρίζες της βρίσκονται στην αρχαία Ελλάδα, όπου μια φωτιά κρατούνταν άσβεστη κατά την διάρκεια των Ολυμπιακών Αγώνων. Η Φλόγα επανήλθε κατά τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 1928, ενώ η λαμπαδηδρομία εισήχθη κατά τους Θερινούς Ολυμπιακούς Αγώνες του Βερολίνου το 1936.

Η Αφή της Ολυμπιακής Φλόγας γίνεται στο χώρο της Αρχαίας Ολυμπίας. Για πρώτη φορά έγινε το 1936 για την Ολυμπιάδα του Βερολίνου με τη βοήθεια κοίλου κατόπτρου, το οποίο ανήκε στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και είχε κατασκευαστεί στη Γερμανία. Επιστημονικός υπεύθυνος αυτής της πρώτης αφής ήταν ο καθηγητής φυσικής Σαλτερής Περιστεράκης.

Σύμφωνα με το τελετουργικό που έχει καθιερωθεί την αφή κάνει η πρωθιέρεια στο χώρο του ναού της Ήρας (Ηραίου), που βρίσκεται απέναντι από το ναό του Δία, στο αρχαιολογικό χώρο της Ολυμπίας. Εκεί η πρωθιέρεια ζητά τη βοήθεια του θεού του ήλιου Απόλλωνα ώστε να ανάψει η δάδα απαγγέλοντας την ακόλουθη επίκληση:

ΕΠΙΚΛΗΣΗ ΣΤΟΝ ΑΠΟΛΛΩΝΑ

Ιερά σιωπή!

Να ηχήσει όλος ο αιθέρας, η γη, η θάλασσα και οι πνοές των ανέμων.

Όρη και Τέμπη σιγήστε.

Ήχοι και φωνές πουλιών παύσατε.

Γιατί μέλλει να μας συντροφεύσει ο Φοίβος, ο Φωσφόρος Βασιλεύς.

Απόλλωνα, θεέ του ήλιου και της ιδέας του φωτός,

στείλε τις ακτίνες σου και άναψε την ιερή δάδα

για τη φιλοξενη πόλη της ... (όνομα της διοργανώτριας πόλης).

Και συ, ω Δία, χάρισε ειρήνη σ' όλους τους λαούς της Γης

και στεφάνωσε τους νικητές του Ιερού Αγώνα.

Μετά την αφή η πρωθιέρεια παραδίδει ανάβει με τη φλόγα τη δάδα του πρώτου λαμπαδηδρόμου, ενώ παράλληλα φυλάει άσβηστη τη φλόγα σε όλη τη διάρκεια της ολυμπιακής τετραετίας σε ειδικό χώρο. Ακολουθεί λαμπαδηδρομία σε πολλές πόλεις της Ελλάδας πριν τελικά παραδοθεί στους εκπροσώπους της διοργανώτριας χώρας.

Η λαμπαδηδρομία συνεχίζεται και η φλόγα φτάνει στο στάδιο τη βραδιά της τελετής έναρξης των αγώνων.

Επίλογος

Το συμπέρασμα που βγαίνει είναι ότι το πνεύμα των Ολυμπιακών Αγώνων με το πέρασμα των αιώνων έχει χαθεί. Η θρησκευτική σημασία που κατείχε έχει κατακλειστεί από την υλιστική κοινωνία που επικρατεί στο Δυτικό κυρίως πολιτισμό. Άρα οι αρχαίοι αγώνες, φαινομενικά έχουν κοινά στοιχεία με τους σύγχρονους αλλά το πνεύμα τους έχει χάσει πλέον το νόημά του.

Βιβλιογραφία

- Φορέας: Βικιπαίδεια Ημερομηνία Έκδοσης: 31/03/2013 Τίτλος: Ολυμπιακοί Αγώνες στην Αρχαιότητα «Ολυμπιακή Φλόγα, Ολυμπιακοί Αγώνες» <http://el.wikipedia.org> Ημερομηνία πρόσβασης: 07/04/2013
- Φορέας: Elkosmos Ημερομηνία Έκδοσης: Τρίτη, 31 Ιούλιος 2012 Τίτλος: Ολυμπιακοί Αγώνες: Η τελετή του αγωνιστή. <http://elkosmos.gr> Ημερομηνία πρόσβασης: 07/04/2013
- Φορέας: athensinfoguide Τίτλος: Ολυμπιακοί Αγώνες <http://www.athensinfoguide.com/gr/olympic.htm#top> Ημερομηνία πρόσβασης: 07/04/2013